

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

*Նվիրվում է ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի
հիմնադրման 50-ամյակին*

№ 14

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2018

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

*Посвящается 50-летию основания факультета востоковедения
ЕГУ*

№ 14

Ереван
Издательство ЕГУ
2018

YEREVAN STATE UNIVERSITY
FACULTY OF ORIENTAL STUDIES

JOURNAL OF ORIENTAL STUDIES

*Dedicated to the 50th anniversary of the foundation of the faculty
of Oriental Studies of YSU*

№ 14

YEREVAN
YSU PRESS
2018

**Հրատարակվում է Երևանի պետական համալսարանի
արևելագիտության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի որոշմամբ**

Խմբագրական խորհուրդ՝

Մելքոնյան Ռուբեն բ.գ.թ., պրոֆեսոր (խմբագիր)

Մելիքյան Գուրգեն բ.գ.թ., պրոֆեսոր

Խառատյան Ալբերտ պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ

Սաֆրաստյան Ռուբեն պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

Հովհաննիսյան Լավրենտի բ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթ.-անդամ

Հովհաննիսյան Դավիթ բ.գ.թ., պրոֆեսոր

Սաֆարյան Ալեքսանդր պ.գ.թ., պրոֆեսոր

Ոսկանյան Վարդան բ.գ.թ., դոցենտ

Քոչարյան Հայկ պ.գ.թ., դոցենտ

Սարգսյան Լևոն պ.գ.դ., պրոֆեսոր

Կարապետյան Ռուբեն պ.գ.դ.

Տեր-Մաթևոսյան Վահրամ պ.գ.դ.

Գրեկյան Երվանդ պ.գ.դ.

Բեյկենկովա Մարիա բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Ռուսաստան)

Կուզնեցով Վասիլի պ.գ.թ., դոցենտ (Ռուսաստան)

Էքմեքչյան Լեոնա PhD (ԱՄՆ)

Իլյա Յակուբովիչ բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Գերմանիա)

Ահմադջան Ղուրոնբեկով բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Ուզբեկստան)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

<i>ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐՄԵՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ ԵՊՀ ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ 50-ԱՍՅԱ ՀՈՐԵԼՅԱՆԻՆ</i>	11-12
---	-------

ԱՐԱԲԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Մկրտումյան Գայանե ՍՈՒՍՈՒԼՍԱՆՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՏՐՎԱԾ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ- ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ ԴԵՐԸ ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԿՅԱՆՔՈՒՄ</i>	14-27
--	-------

<i>Ռաֆայելովա Քրիստինե ՍԱՐԴՈՒ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՀԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԸ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ ԲՆՈՐՈՇՈՂ ՀԱՄԵՍԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀՈԳԵԼԵԶՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՐԱԲ ԵՎ ՀԱՅ ԼԵԶՎԱՍՇԱԿՈՒՅԹՆԵՐՈՒՄ</i>	28-39
--	-------

<i>Ikilikyan Sona ARAB-IRANIAN RELATIONS IN THE CONTEXT OF THE PERSIAN GULF NAMING DISPUTE</i>	40-54
--	-------

ԹՅՈՒՐՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ռամագյան Սամվել

«ՔՅՈՌՕՂԼԻ» ԷՊՈՍԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԵՐԸ ԵՎ XVII ԴԱՐԻ

ՀԱՅ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....56-94

Հակոբյան Տաթևիկ

ԱԲԴՈՒԼ ՀԱՄԻԴ ԵՐԿՐՈՐԴԻ ԿԵՐՊԱՐԻ

ՎԵՐԱՐԺԵՎՈՐՄԱՆ ԱՐԴԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ (ՍԵԼԻՄ

ԴԵՐԻՆԳԻԼԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՈՎ).....95-110

Սարգսյան Տաթևիկ

ՊՈԼՍՈ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԴԵՐԸ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ-ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ

ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ. ՕՍՄԱՆՅԱՆ ՎԵՐՋԻՆ

ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԶԱՎԵՆ ՏԵՐ-ԵՂԻԱՅԱՆ.....111-123

Աբրահամյան Մհեր

ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐԻ ԲՈՆԻ ԿՐՈՆԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ.....124-137

Պողոսյան Նաիրա

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՅԸ ՀԱԼԻԴԵ

ԷԴԻՓ ԱԴԸՎԱՐԻ ՀՈՒՇԵՐՈՒՄ.....138-151

Մելքոնյան Ռուբեն

ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐ-ՔԵՄԱԼԱԿԱՆՆԵՐ. ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ

ԵՎ ԿԱԴՐԱՅԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....152-165

Գևորգյան Արշակ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹՅՈՒՆ-
ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԿԱՐՉԱՊԵՏ ԱՂԱՆ ՄԵՆԴԵՐԵՄԻ ԵՎ ԳԱՐԵԳԻՆ
ՏՐԱՊԻԶՈՆՑԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇՓՈՒՄՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....166-178

Հովսեփյան Լևոն
ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԴԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈԽԱԿԵՐՊՈՒՄԸ.....179-205

Դարբինյան Հայկ
«ՓԱՓՈՒԿ ՈՒԺԺ» ԶՈՒԳԱԿՑՈՒՄԸ «ԿՈՇՏ ՈՒԺԻՆ».
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼԻԶԱՅՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ.....206-219

Գևորգյան Արշակ
«ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍԸ.
ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ
ԻԲՐԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՆՔՆՈՒԹՅՈՒՆ.....220-230

Հովհաննիսյան Գոռ
ՌՈՒՄ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 1920-
ԱԿԱՆՆԵՐԻՆ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ.....231-240

Հարությունյան Ավետիք
2015 թ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ.....241-250

Մարգարյան Հայկ
ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԻ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ
ԸՆԿԱԼՈՒՄՆԵՐԸ 251-263

Պետունց Արեն
ԱԶԳԱՅՆԱՍՏՈՒԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՈՒԺԻ ԲԵՄԵԼԸ
ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ 2018 թ. ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ.....264-278

Մելքոնյան Մարիամ
ԿՆՈՋ ԷՄԱՆՍԻՊԱՅԻԱՅԻ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՂԻ
ՀԱԹՈՒՆԻ «ԱՂԵՐՄԱԳՐՈՒՄ».....279-288

Պետրոսյան Ամալյա
XVIII ԴԱՐԻ ԹՈՒՐՔՄԵՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՈՐՈՇ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ.....289-298

Խաչատրյան Շուշան
ՍՈՒԽԹԱՐ ԱՌԻԵՁՈՎԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ.....299-314

Մովսիսյան Լիլիթ
ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԵՎ ԱՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԻ ԼԵԶՎԻ
ԲԱՌԱՊԱՇԱՐԻ ԶՈՒԳԱՐԿԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ.....315-328

Хабидуллина Элмира *
 ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ
 ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ С ТАТАРСКОГО
 ЯЗЫКА НА ТУРЕЦКИЙ.....329-335

Քոչարյան Հայկ, Գևորգյան Աննա
 ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆԸ ԱՂԲԵՋԱՆՈՒՄ ԵՎ ԱՅՏ
 ԳՈՐԾՈՆԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
 ՇԱՀԵՐԻ ՎՐԱ.....336-356

ԻՐԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Vardanyan Aharon
 SOME REMARKS ON THE SOCIOLINGUISTIC
 SITUATION IN XALXĀL.....358-365

Տոնոյան Արտյոմ
 ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ ԲՈՒՆ ԱՊԱՌՆԻ
 ԺԱՄԱՆԱԿԱԶԵՎԻ ԿԱԶՄՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ
 ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՁ.....366-380

Բիանջյան Հասմիկ
 ՍԵՅՅԵԴ ՍՈՀԱՄՄԱԴ ԱԼԻ ՋԱՄԱԼՋԱԴԵԻ ԴԵՐԸ 19-Ը
 ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԻ և 20-Ը ԴԱՐԻ ՄԿԶԲԻ ՊԱՐՄԻՑ
 ԳՐԱԿԱՆ ԼԵԶՎԻ ՆՈՐԱՅՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ.....381-392

Խաչատրյան Ջարոուհի
 ԹՅՈՒՐԲԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ՁԻԱՆՈՒՆՆԵՐԸ
 ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ.....393-402

Դավթյան Սոնա

*ԲՈՒՅՍԵՐԻ ԱՆՎԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐԸ
ՊԱՐՄԿԵՐԵՆԻ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԲՈՒՍԱՆՎԱՆԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐՈՒՄ*.....403-419

Կոստանյան Վահան

*ԱՅՐՈՒՄՆԵՐԻ ԾԱԳՈՒՄՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐԸ
ԵՎ ՑԵՂԱՆՎԱՆ ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ*.....420-430

Գեղամյան Աստղիկ

ՄԻՐԱՅԻՆ ՄՈՏԻՎՆԵՐԸ «ՇԱՀՆԱՍԵ»-ՈՒՄ.....431-440

Պետրոսյան Լիանա

*ԻՐԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՍՈՒՅԹԸ
Մ. ԱՀՄԱԴԻՆԵԺԱԴԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ (2005-2013 ԹԹ.)*.....441-449

Կոստանյան Վահան

ԱՅՐՈՒՄԱԿԱՆ ԿԱՑԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ.....450-456

Брутян Ануш

*ПЕРСПЕКТИВЫ РОССИЙСКО-ИРАНСКОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА ПОСЛЕ ПОДПИСАНИЯ СВПД*.....457-471

Khorikyan Hovhannes

ON THE LOCATION OF THE NEPHTHALITES.....472-486

Խաչատրյան Շուշան *

**ՍՈՒԽԹԱՐ ԱՌԻԵԶՈՎԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ**

Բանալի քառեր՝ Մուխթար Աուեզով, դազախական գրականություն, հայերեն թարգմանություններ, հայ-դազախական գրական կապեր

Ինչպես հայտնի է, գրականությունն այս կամ այն ժողովրդին ճանաչելու ճանապարհներից մեկն է: Այն իր մեջ ամփոփում է ոչ միայն կոնկրետ դեպքեր, այլև առհասարակ տվյալ հասարակության գիտակցությունը պատմական որոշակի ժամանակաշրջանում: Բացի այդ, գրականությունը ներկայացնում է տվյալ ժողովրդի կյանքը, բնույթը, առանձնահատկությունները: Սակայն որքան էլ գրականությունը պատկանի որևէ ժողովրդի, այն չի կարող զարգանալ փակ համակարգում, և բնական է, որ տարբեր ժողովուրդների գրականությունները միմյանց հետ սերտ առնչություններ ունեն: Ղազախ և հայ գրականություններն այս առումով բացառություն չեն: Այստեղ պետք է նշել, որ պատմականորեն ձևավորված օբյեկտիվ պատճառներով 20-րդ դարում ինչպես ղազախ, այնպես էլ հայ գրականությունը սերտ կապեր ունեին ռուս գրականության հետ և հայ ու ղազախ գրականությունների շփումները կատարվում էին միջնորդավորված ռուս գրականությամբ: Հայ-ղազախական

---

* ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի թյուրքագիտության ամբիոնի հեռակա ասպիրանտ (2013-2018), ՀՀ ՊԿԱ դասախոս, էլ. փոստ՝ shush.khachatryan@gmail.com

գրական կապերի և գիտության համար հատկապես բեղմնավոր էին 19-րդ դարի 50-60-ականները, որը մեծ առաջընթացի ժամանակաշրջան դարձավ ոչ միայն ռուս, այլև Ռուսաստանի տարածքում ապրող այլ ժողովուրդների համար: 19-րդ դարի վերջերին և 20-րդ դարի սկզբներին հայ գրականության հարցերի շուրջ ռուսական մամուլում հաճախ հանդես էին գալիս հայ գիտնականներ ու գրականագետներ, ովքեր, ամբողջ կյանքում ապրելով Ռուսաստանում, սովորելով ռուսական բարձրագույն առաջադեմ ուսումնական հաստատություններում, ջանում էին ռուս մտավորականությանը, գիտության և մշակույթի ներկայացուցիչներին տեղյակ պահել իրենց ժողովրդի մշակույթի, գրականության և պատմության հարցերին. ռուսերեն էին թարգմանվում հայ հեղինակների առանձին աշխատանքներ, գրվում էին առանձին աշխատություններ. մասնավորապես 1916 թ. Պետրոգրադում լույս է տեսնում «Հայ գրականության ժողովածուն»՝ Մաքսիմ Գորկու խմբագրությամբ, Մոսկվայում՝ «Հայաստանի պոեզիան» անթոլոգիան՝ Վալերի Բրյուսովի խմբագրությամբ՝ հայ բազմադարյան բանաստեղծության պատմական զարգացման ընթացքը ներկայացնող ծավալուն առաջաբանով¹ և այլն:

19-րդ դարի 60-ականներին ռուսական մամուլն ու գրական շրջանակներն առանձնակի հետաքրքրություն էին ցուցաբերում նաև դազախ գրականության նկատմամբ: Իսկ դազախ գրականության համար, որը զարգացման նոր ճանապարհ էր անցնում այդ ընթացքում, ռուս գրականությունը դառնում է ուղենիշ. գրական տարբեր ժանրեր, ուղղություններ, նույնիսկ թեմատիկ կողմնորոշումներ անմիջականորեն իրենց վրա են կրում ռուս գրականության ազդեցությունը:

¹ Ղուկասյան Զ., Հայ-ռուսական գրական կապերը նախառեփվուլուցիոն շրջանում, Երևան, 1961, էջ 7-11:

Հայ-ղազախական գրական կապերի խորացման գործին մեծապես նպաստում էր խորհրդային շրջանում տարածված այսպես կոչված «եղբայրական գրականությունը»: Ինչպես 1934 թ. ԽՍՀՄ գրողների միության առաջին համագումարում նշում էր Մ. Գորկին. «Սովետական գրականությունն արդեն չի համարվում գուտ ռուսերեն գրված գրականություն, այն վերածվել է նաև համամիութենական գրականության»²: «Եղբայրական գրականության» կարևորության մասին խոսում էին ոչ միայն ռուս, այլև զազախ ստեղծագործողները. բավական է հիշել Մ. Աուեգովի և Մաքսիմ Բիլսկու համատեղ զեկույցը ԽՍՀՄ գրողների միության երկրորդ համագումարում (1954 թ.). «Սովետական միության ժողովուրդների միջև եղբայրությունը սովետական հասարակության գոյության հիմքն է: Այդ եղբայրության դրսևորման ձևերից մեկն էլ Սովետական միության ժողովուրդների գրականությունների թարգմանությունն է»³:

Հաշվի առնելով գաղափարական բազմաթիվ սահմանափակումներն ու հեղինակների առջև դրված դժվարությունները, այնուամենայնիվ, պետք է փաստել, որ սովետական շրջանում այս երևույթը դրականորեն է անդրադարձել երկու երկրների ժողովուրդների ազգային գրականությունների վրա. այն հնարավորություն էր ծանոթանալու ռուս և ԽՍՀՄ կազմի մեջ գտնվող մյուս ազգերի գրական առանձին նմուշների հետ, թարգմանելու և սեփական գրականությունը ներկայացնելու այլազգի ընթերցողներին, հարստացնելու ազգային գրականությունը նոր ժանրերով և թեմատիկ ուղղություններով:

² Первый Всесоюзный съезд советских писателей (1934), Стенографический отчет (ред. Луппов И., Розенталь М., Третьяков С.), Москва, 1934, стр. 15.

³ Второй всесоюзный съезд советских писателей (1954), Стенографический отчет (ред. Бажан М. Лацис В.), Москва, 1956, стр. 46.

Այս փաստը 20-րդ դարի դազախ գրականության զարգացման հիմնական ազդակներից մեկն էր:

Հատկանշական է, որ «եղբայրական գրականությունը» սովետական շրջանի թարգմանիչների համար ևս հնարավորություն էր ստեղծել ակտիվորեն աշխատելու թարգմանչական արվեստի կատարելագործման ուղղությամբ: Ինչպես հայտնի է, 1930-ականներից թարգմանչական արվեստը սովետական գրականության մեջ զարգանում էր մեծ արագությամբ. գրականագետները, մասնագետները թե՛ քննարկումների մեջ էին, թե՛ որոնք են ճիշտ թարգմանության սկզբունքները, որոնք են կատարյալ թարգմանության չափանիշները, ինչպես պետք է աշխատել գեղարվեստական տեքստի հետ⁴: Բնականաբար, թարգմանությունների շուրջ քննարկումների շարունակաբար զարգացող պրոցեսի մեջ էին ներգրավված նաև հայ և դազախ ստեղծագործողներն ու մասնագետները:

Ինչպես վերևում արդեն նշել ենք, ռուս գրականությունն ու ռուսերենը հանդիսանում էին կապող օղակ Սովետական միության ժողովուրդների գրականությունների միջև, ինչը վերաբերում է նաև հայ և դազախ գրականություններին: Չգերազնահատելով ռուսերենի դերը՝ նկատենք, որ վերջինիս կարևորության մասին Ս. Կուպիտիկյանը նույնիսկ հիշատակում է «Ջամբուլի հորեյանը Ալմա-Աթայում» բանաստեղծության մեջ.

Մենք՝ հոճ, բազմալեզու, մեր երկիրը՝ անծայր,
Թե՛ն եղբայրության մենք նույն խոսքն ենք խոսում,
Բայց եղբայրնե՛ր, մենք ո՛նց հասկանայինք իրար,
Ասենք, թե չլիներ ռուսաց լեզուն... ⁵

⁴ Чуковский К., Собрание сочинений в шести томах, Москва, 1966, 3 том, стр. 255-524.

⁵ Կապուտիկյան Ս., Հատընտիր, Երևան, 1979, էջ 245:

Ղազախ գրողների առանձին ստեղծագործություններ հայերեն են սկսում թարգմանվել միայն 1930-ականներից: Թարգմանվող հեղինակները հիմնականում այն ստեղծագործողներն էին, ովքեր պարբերաբար թարգմանվում էին այլ լեզուներով և առաջին հերթին ռուսերեն, որից էլ հետագայում թարգմանվում են հայերեն: Այսպես 1938 թ. հայերեն է թարգմանվում Ջամբուլ Ջաբաևը («Երգեր և պոեմներ»), ապա հայերեն են թարգմանվում Գաբիտ Մուսրեպովի («Մեկ անգամ և ամբողջ կյանքում» 1980 թ.), Ալիմժանով Անուարի («Մուրհանդակ» 1982 թ.), Իլյաս Եսեմբեռլինի («Ոսկե հորդա» 1989 թ., «Սիրահարները» 1984 թ.), Աբայ Կունանբաևի («Հատընտիր» 1970 թ.), Մուխթար Աուեզովի («Աբայ» 1952 թ., «Կրակոց լեռնանցքում» 1988 թ.) ստեղծագործությունները, ինչպես նաև տարբեր գրողների առանձին ստեղծագործությունները ներառող ժողովածուներ («Ղազախ բանաստեղծներ», «Ղազախական պատմվածքներ»)⁶:

Տարբեր տարիներին (խորհրդային շրջանում և անկախացումից հետո) ղազախերեն են թարգմանվել նաև հայ գրողների ստեղծագործություններ, որի շնորհիվ ղազախ ընթերցողը ճանաչել է հայ գրողների առանձին աշխատանքները⁷:

Մուխթար Աուեզովը (1897-1961) հայերեն ամենաշատ թարգմանված ղազախ ստեղծագործողներից մեկն է (եթե ոչ առաջինը): Այսպես 1952 թ. «Աբայ»⁸ (թարգմ. Հ. Բորոզանյանի)

⁶ Տե՛ս «Ղազախ բանաստեղծներ», Երևան, 1968; «Ղազախական պատմվածքներ», Երևան, 1968:

⁷ Մանրամասն տե՛ս Հայ-ղազախական գրական կապեր (1937-1986). Մատենագիտական ցանկ, Երևան, 1987:

⁸ «Աբայ» վեպը գրելուց հետո Աուեզովը չի դադարել աշխատել դրա վրա և շարունակելով ստեղծագործությունը՝ այն ընթերցողին է հանձնել քառաստոր «Աբայի ուղին» վեպ-էպոպեայի տեսքով: Հայերեն թարգմանվել են միայն առաջին երկու հատորները՝ «Աբայ» վերնագրով:

վեպի թարգմանությունից հետո հայ գրական շրջանակներում սկսում են հրատարակվել Մ. Աուեզովի և մեկ այլ դազախ լուսավորական, գրական դազախերենի հիմնադիրներից Աբայ Կունանբակի կյանքին և ստեղծագործություններին նվիրված անդրադարձները: Ինչպես արդարացիորեն նշում է Լ. Գրիգորյանն իր «Մ. Աուեզովի «Աբայ» վեպը» հոդվածում. «Այս տիպի ստեղծագործությունը լույս տեսնելուց անմիջապես հետո գրականության մեջ վստահորեն գրավում է կարծես միայն իր համար պատրաստված տեղը»⁹: Դժվար է գտնել դազախ գրականության մեկ այլ ստեղծագործություն հայերեն, որը կարողանա մրցել այս աշխատանքի հետ թե՛ իր կարևորությամբ, թե՛ գեղարվեստականությամբ, թե՛ պատմական արժեքով, թե՛ գաղափարական ասելիքով, և թե՛ ժամանակի լայն ընդգրկմամբ: Հետևաբար, հաշվի առնելով «Աբայ» վեպի հայերեն թարգմանության առավել մանրամասն և բազմակողմանի քննության անհրաժեշտությունը, սույն հոդվածում մենք չենք անդրադառնա այս աշխատանքին՝ համարելով դա առանձի ուսումնասիրության առարկա:

«Աբայ» վեպի թարգմանությունից շատ ավելի ուշ՝ 1989 թ. 5000 օրինակով լույս է տեսնում Աուեզովի «Կրակոց լեռնանցքում» վիպակների և պատմվածքների ժողովածուն, որտեղ ընդգրկվել էին թվով յոթ ստեղծագործություն՝ «Դժվարին տարի», «Կրակոց լեռնանցքում»¹⁰ վիպակները, «Որբի բախտը», «Անցյալի

⁹ Սովետական գրականություն, Երևան, 1959, թիվ 9, էջ 118:

¹⁰ Բնագրում ստեղծագործությունը վերնագրված է «Караш-караш окуғасы», բրգ.՝ «Կարաշ-Կարաշի դեպքը»: Հեղինակի կողմից նման վերնագրի ընտրությունը բնական էր, որովհետև ստեղծագործության սյուժեի կուլմինացիան և լուծումը տեղի են ունենում համանուն լեռնանցքում: Ռուսերեն թարգմանության մեջ տրամաբանական շեշտադրումը պահպանվել է, սակայն «Выстрел на перевале» տարբերակով: Կարծում ենք, որ ռուսերենից բառացի կատարված հայերեն թարգմանությունը ևս դիպուկ է ու տեղին:

ստվերները», «Գորշ արյունաբբուն», «Զառիթափ», «Արծվակիր որսորդը» պատմվածքները: Աուեզովի մյուս հայերեն թարգմանություններն ընդգրկված են տարբեր ժամանակներում հայերեն թարգմանված առանձին փոքրիկ ժողովածուներում¹¹:

Նախ անդրադառնանք «Կրակոց լեռնանցքում» ժողովածուում ընդգրկված ստեղծագործությունների հայերեն վերնագրերին: Պետք է նկատել, որ հայերեն թարգմանության ժամանակ թարգմանիչը հիմք է ընդունել ռուսերեն վերնագրերը, ինչով էլ պայմանավորված բնագրի հետ համեմատելիս նկատվում են որոշակի իմաստային և ոճական շեղումներ: Ասվածը վերաբերում է մասնավորապես բառերի իմաստային առանձնահատկություններին, օրինակ՝ «Килы заман» վիպակը ռուսերեն և հայերեն տրվում է համապատասխանաբար «Лихая година» և «Դժվարին տարի» տարբերակներով: Մինչդեռ բնագրում նշվող «заман» բառն արտահայտում է ավելի լայն ժամանակային ընդգրկում, ունի ավելի լայն իմաստ, քան մեկ տարին է: Ռուսերեն և հետևաբար հայերեն թարգմանության համար հավանաբար հիմք է հանդիսացել այն փաստը, որ գործողությունները նկարագրում են 1916 թ. դազախների շրջանում ծավալված ապստամբությունը. սակայն մեր խորին համոզմամբ, հեղինակը, նկարագրելով 1916 թ. ապստամբությունը, այնուամենայիվ ներկայացնում է նաև ապստամբության պատմական և սոցիալական հենքը, դրա նախապատմությունն ու պատճառները: Գեղարվեստական տարատեսակ մեթոդների կիրառումը (մասնավորապես, բնության հավերժականության պատկերումը, դարերով եկած ավանդույթների փոփոխության անհնարինությունը, հերոսների՝

¹¹ Հայաստանի ազգային գրապալատ, մատենագիտություն (1920-2010), գիրք Բ (1971-2010), Երևան, 2014, էջ 157:

պատմական տարբեր ժամանակաշրջանների պատմական այս կամ այն դեպքին անդրադարձն ու մանրամասն նկարագրությունը) ընթերցողի մոտ ստեղծում է այնպիսի տպավորություն, որ ժամանակային առումով գործողություններն ընդգրկում են ավելի լայն շրջան, քան մեկ տարին է: Եվ բացի այդ, «килы заман» արտահայտությունը նշանակում է ծանր ժամանակներ, սովի, դժվարին շրջան¹²: Հետևաբար, մենք կառաջարկեինք ստեղծագործության վերնագրի թարգմանության «Ծանր ժամանակներ» տարբերակը, որն ամբողջությամբ արտահայտում է նաև ստեղծագործության էությունը: Կամ, օրինակ, «Զառիթափ» պատմվածքի բնագրի վերնագիրը («Шатқалаң»). шатқалаң բառի կիրառությունը դազախերենում երկիմաստ է՝ բացի դժվարանցանելի վայր իմաստից ունի նաև կյանքի դժվարություններ և տառապանքներ իմաստը: Քանի որ այուժեի գործողությունները զարգանում են նոր՝ սոցիալիստական կյանքով ապրող կնոջ և նրա ամուսնու՝ նախկին բարքերի կրող, ավանդապահ Մուրգուրի կոնֆլիկտի շուրջը, և նրանց միջոցով ներկայացվում է անցյալի ու ներկայի պայքարը, կարծում ենք, որ հեղինակը նկատի է ունեցել հենց «шатқалаң» բառի փոխաբերական իմաստը՝ կյանքի դժվարությունները: Մինչդեռ հայերեն թարգմանության մեջ այս նրբությունը ևս հաշվի առնված չէ: Մյուս նկատառումը կապված է «Արծվակիր որսորդը» («Бүркітші») պատմվածքի հետ: Այս ստեղծագործության վերնագրում որոշակի քննարկման առիթ է տալիս «արծվակիր» բառը. դազախերենում «бүркітші» բառը նշանակում է արծվին վարժեցրած և նրան որսի համար օգտագործող որսորդ¹³: Մինչդեռ

¹² Қазақша-орысша сөздік (под. ред. Сыздыковой Р., Хусаина К.), Алматы, 2008, б. 362.

¹³ Ղազախների մոտ մինչև հիմա էլ պահպանված է արծվին վարժեցնելու և վերջինիս որսի ժամանակ տարբեր միջոցներով օգտագործելու ավանդույթը:

արծվակիր բառը հայերենում բացատրվում է բացառապես վրան արծվի պատկեր կրող կամ արծվանշան ունեցող իմաստը¹⁴: Հետևաբար, արծվակիր որսորդ թարգմանությունը իմաստային առումով վիճելի է (ստացվում է՝ իր վրա արծվի նշան ունեցող որսորդ): Հավանաբար թարգմանության նման դժվարության են հանդիպել նաև ռուսերեն տարբերակի թարգմանիչները, ովքեր ստեղծագործությունը թարգմանել են «Охотник с беркутом» տարբերակով: Կարծում ենք, որ նշված երկու ստեղծագործությունների առավել դիպուկ վերնագրի ընտրությունը կարելի է թողնել ապագա ուսումնասիրողներին:

Ինչ վերաբերում է «Որբի բախտը» պատմվածքին, ապա նշենք, որ այուժեի գործողությունները կատարվում են մի օրվա մեջ, և այս տրամաբանությամբ է դազախերենում այն հեղինակի կողմից վերնագրվել է «Корғансыздың күні»՝ «Անպաշտպանի օրը»: Կարծում ենք, որ ռուսերեն և համապատասխանաբար հայերեն թարգմանությունները շատ դիպուկ են արված, քանի որ նկարագրելով որբ անպաշտպանների մեկ օրը, հեղինակը կարողացել է ստեղծել նրանց ճակատագրի, ապրելակերպի ու կյանքի մնացյալ օրերի ընդհանրական պատկերը:

Այսպիսով, կարելի է փաստել, որ ժողովածուում ընդգրկված վիպակների ու պատմվածքների վերնագրերի հայերեն թարգմանությունները մեծամասամբ արտահայտում են բնագրի ոճային և իմաստային առանձնահատկությունները, թեև գուրկ չեն թերություններից, որոնց մասին նշեցինք վերևում:

Արծվի օգնությամբ կատարվող որսը պահպանվել է նաև տարբեր ազգային խաղերում: Այն համարվում է ֆոլկլորի մի մաս:

¹⁴ Աղայան Է., Արդի հայերեն բացատրական բառարան, Երևան, 1976, էջ 134; Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, Երևան, 1969, էջ 226:

Բոլոր ստեղծագործությունները, բացառությամբ «Գորշ արյունաբու» պատմվածքի, գրված են քննադատական ռեալիզմի ուղղությամբ: Թեմատիկ առումով նկատենք, որ 1920-ականներիս գրված ստեղծագործությունները գլխավորապես սոցիալական են. այստեղ ներկայացվում է դազախ ժողովրդի սոցիալական ծանր կյանքը, ամենօրյա տանջանքներն ու թշվառությունը, ֆեոդալական հարաբերությունների կործանարար բնույթը: Այս ամենին զուգահեռ պատկերվում է նաև, թե ինչպես են հետամնաց ավանդույթները և պահպանողանությունն անդրադառնում հասարակ ժողովրդի կյանքի վրա և խեղում երիտասարդ ճակատագրեր («Անցյալի ստվերները»), և ինչպես է, այսպես կոչված, բայական համակարգը անդրադառնում հասարակ, աղքատ ժողովրդի առանձին ներկայացուցիչների հետագա կյանքի վրա («Կրակոց լեռնանցքում», «Որբի բախտը»): Ավելի ուշ՝ 1929-1935 թթ. գրված ստեղծագործությունները, թեև կրում են սոցիալական բնույթի տարրեր, սակայն այլ են իրենց ուղղվածությամբ. մասնավորապես «Գորշ արյունաբու» (1929) և «Արծվակիր որսորդը» (1935) պատմվածքները դազախ ժողովրդի կենսակերպի և նույնիսկ ֆոլկլորի անբաժան մասը կազմող որսի պատմություններ են: Առաջինում ներկայացվում է երիտասարդ Քուրմաշի և գայլի ընկերությունը, որն ավարտվում է դժբախտությամբ. հասունանալով՝ գայլը հարձակվում և հոշոտում է իրեն կերակրած ու խնամած տիրոջը: «Արծվակիր որսորդը» պատմվածքն էլ պատմում է արծվով որսի վարպետ ծերուկ Բոկբեյի պատմությունը, թե ինչպես է վերջինս կարողանում բացահայտել որսագողերին և ներկայացնում նրանց պատժի: Այս երկու ստեղծագործությունների հիմնական առանձնահատկությունն այն է, որ դրանք լավագույնս ցուցադրում են, թե հեղինակը որքան խորը և համակողմանիորեն է տիրապետում սեփական ժողովրդի կենսակերպի անբաժանելի մասը համարվող

որսի արվեստին և դրա պատկերման նրբություններին: Նշենք, որ այս երկու ստեղծագործությունների հայերեն թարգմանություններում շարադրվող բնության, կենդանական աշխարհի և որսի նկարագրությունները կատարված են բացառիկ վարպետությամբ:

Թեմատիկ առումով ժողովածուում տարբեր է նաև «Դժվարին տարի» վիպակը, որը նկարագրում է 1916 թ. դեպքերը, մասնավորապես երկրի հարավում գտնվող Ասի բնակատեղում ապրող ալբան ցեղի ապստամբությունը ցարական կառավարության դեմ: Վիպակի ստեղծման պատմության մասին պահպանվել են բավական ստույգ տվյալներ, որը թույլ է տալիս խոսել նաև ստեղծագործության աղբյուրագիտական նշանակության մասին: Ստեղծագործության հայերեն թարգմանությունն աչքի է ընկնում առանձակի վարպետությամբ, հատկապես բնության նկարագրության հատվածները¹⁵:

Խոսելով ստեղծագործությունների հայերեն թարգմանությունների մասին, պետք է նշել, որ երբեմն նկատվում են թևավոր արտահայտությունների և ասացվածքների մոտավոր, իմաստային թարգմանություններ, որից տուժում է ստեղծագործության գեղարվեստականությունը, օրինակ՝ բնագրում հանգավորմամբ հնչող «Ер арыса – арыак, атарыса – тулак»-ը հայերեն թարգմավել է «Լդար ձին՝ ոնց որ բմբուլ քամու դեմ, հյուժված ամուսինը՝ ոնց որ անմարմին ոգի» ձևով¹⁶: Կամ նույն ստեղծագործության մեջ «ամբողջ աղը նրա մեջ էր, որ...»¹⁷, որը

¹⁵ Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս Խաչատրյան Շ., Մուկյթար Աուեզովի «Դժվար տարիներ» վիպակի ընդհանուր առանձնահատկությունները, ԵՊՀ ՈՒԳԸ գիտական հոդվածների ժողովածու, Երևան, 2014, էջ 98-102:

¹⁶ Աուեզով Մ., Կրակոց լեռնանցքում (վիպակների և պատմվածքների ժողովածու), Երևան, 1988, էջ 185:

¹⁷ Նույն տեղում, էջ 242:

դազախերեն արտահայտության բառացի թարգմանությունն է և հայերենում կիառելի չէ: Իսկ, օրինակ, բնագրում հանդիպող «Қол болмай жол болмайды»¹⁸, «Бірінен кетіп, біріне жетіп ен, не таптың?»¹⁹ արտահայտություններն առհասարակ բացակայում են հայերեն թարգմանության մեջ, և դրանց իմաստն արտահայտվում է ընդհանուր տեքստի միջոցով: Կամ, մեկ այլ օրինակ «Որբի բախտը» պատմվածքից. «Өтпес жарлык—бойғақорлык» արտահայտությունը թարգմանվել է՝ պահպանելով միայն իմաստը՝ «Խնդրել մեկին մի բան, որ չի կարող անել, նույնն է, ինչ խայտառակել նրան»²⁰: Այսպիսի թարգմանությունների կողքին, սակայն, կան նաև ստացված թարգմանություններ, ինչպիսին է, օրինակ «Тышқанның өлгені—мысықтың ойнағаны»՝ «Կատվի խաղ, մկան մահ» արտահայտությունը²¹:

Ինչ վերաբերում է առանձին բառերի թարգմանությանը, նշենք, որ այստեղ ևս որոշակի նկատառումներ կան. խոսքը վերաբերում է մասնավորապես «болыс» և «атқамінер» բառերին: Հայերեն թարգմանության մեջ, ճիշտ ռուսերեն թարգմանության օրինակով, այս երկու բառերն էլ նշվում են բոլիս և ատկամիներ տարբերակներով: Մինչդեռ կարծում ենք, որ և՛ ռուսերեն, և՛ հայերեն տարբերակներում կարելի էր կատարել բառերի թարգմանություն (բոլիսը գավառակապետ կամ կառավարիչ, իսկ ատկամիները՝ շրջապատում հարգանք վայելող մարդ)՝ հաշվի առնելով, որ այս բառերը զուտ դազախական միջավայրին հատուկ բառեր չեն և դրանց իմաստն ամբողջությամբ հասկանալի է թե՛ հայերենում, թե՛ ռուսերենում:

¹⁸ Նույն տեղում, էջ 44:

¹⁹ Նույն տեղում, էջ 47:

²⁰ Նույն տեղում, էջ 294:

²¹ Նույն տեղում, էջ 295:

Անդրադառալով թարգմանությունների գեղարվեստական կողմին, պետք է նշել, որ հայերենի ճոխությունն ամբողջությամբ թույլ է տալիս փոխանցել բնագրի ոճական առանձնահատկությունները: Ստեղծագործությունները հարուստ են գեղարվեստական պատկերման միջոցներով և առաջին հերթին մակդիրներով, որոնք հայերեն թարգմանության մեջ ոչնչով չեն զիջում բնագրին: Ասվածը վերաբերում է հատկապես բնության նկարագրությանը. բերենք այդպիսի հաջողված թարգմանության մի օրինակ «Կրակոց լեռնանցքում» վիպակից. «Առջևում միայնակ երևում էր սրածայր, կարմիր, ասես արնաթաթախ, լեռը: Դրանից այն կողմ, ասես մազերը վարազի վզին, ցից-ցից կանգնած էր փշատերև անտառը: Հսկա թավ եղնինները սևին էին տալիս, ասես հրդեհից այրված. նրանց վերևում կախվել էր կաթնագույն, թրթռացող ծխագույն մշուշաքողը: Իսկ ավելի վեր, ասես արևն էր գիշերը իլել, փայլում էր բոլորակ ձյունածածկ գագաթը՝ անմատչելի, պատվավոր սպիտակ յուրդը: Անհուն երկնքում սավառնում էր արծիվը, որ հագիվ ճնճդուկի չափ էր երևում: ...«Իսկ տափաստանը հառաչում էր, տնքում՝ ասես անարգված կին լինեք»²²: Կամ համեմատության օրինակներ «Որբի օրը» պատմվածքից. «Միայն արևմուտքում, ինչպես դարբնոցի քուրայում, հրաշեկ հալվում էր ամպերի ծուռումուռ երկաթաշերտերը», «Իսկ երեկոներին գուլ վառարանի կողքին փետուրները ցցած թռչունների նման կանայք հիշում ու ողբում էին հին կյանքը...», «Անուժ ու անխոնջ, նա գեղեցիկ էր, ինչպես ծեր ծանրաքարը ջլապինդ ձի, որից մահն ինքն էր փախչում»²³: Կարծում ենք, որ բնության նկարագրությունների դեպքում

²² Նույն տեղում, էջ 240-242:

²³ Նույն տեղում, էջ 286, 290, 207:

թարգմանիչը կարողացել է լավագույնս փոխանցել ստեղծագործությունների գեղարվեստականությունը:

Բնագրի հետ համեմատելիս գրեթե բոլոր ստեղծագործություններում երբեմն նկատվում են շարադրանքի տարբերություններ. բնագրում նախ երկխոսություններն են, ապա տեսարանի նկարագրությունը: Հայերեն թարգմանության մեջ նախ տեսարանի և իրավիճակի նկարագրությունն է, որից հետո միայն երկխոսությունն է:

Քանի որ հայերեն թարգմանությունն արվել է ռուսերենից, իսկ ռուսերեն թարգմանության ժամանակ հաշվի է առնվել ռուսերենի գրական լեզվի որոշակի առանձնահատկություններ և հայերեն թարգմանությունն էլ, ըստ էության, կատարվել է հայերենի լեզվամտածողությանը համահունչ, այդ պատճառով բնագրի և հայերեն թարգմանության մեջ տարբերություններն ակնհայտ են. իհարկե բնագրի հետ համեմատելիս իմաստային տարբերություն չկա, սակայն նկատելի է ոճային տարբերություն, թեև տեսարանի ընդհանուր տրամադրությունը պահպանված է: Կերպարների մասով նշենք, որ միայն մեկ ստեղծագործության դեպքում է («Որբի օրը»), որ հայերեն թարգմանության մեջ պահպանված չեն երկու կերպարի՝ որբևայրի ծեր կնոջ մահացած որդու և թոռան անունները (Ժակըպ և Մուկաշ), մինչդեռ բնագրում դրանք հիշատակվում են մի քանի անգամ:

Ամփոփելով՝ պետք է նշել, որ Մուխթար Աուեզովը հայերեն ամենաշատը թարգմանված դազախ գրողներից է (եթե ոչ առաջինը), ում ստեղծագործությունները յուրօրինակ ծանոթություն էին ոչ միայն դազախ լուսավորականության առանձին ներկայացուցիչների (և առաջին հերթին Աբայ Կունանբանի), այլ նաև դազախ ժողովրդի կյանքի, ավանդույթների և պատմության հետ: Շնորհիվ այսպես կոչված «եղբայրական գրականության»՝ տարբեր ժամանակներում կատարված

թարգմանությունների միջոցով հայ ընթերցողը հնարավորություն ունեցավ մայրենի լեզվով ճաշակելու աուեզովյան առանձին ստեղծագործությունների ողջ հմայքը: Իհարկե, հայերեն թարգմանությունները կատարվել էին միջնորդավորված՝ ռուսերենից, որի պատճառով բնագրի հետ համեմատելիս նկատելի են որոշակի թերացումներ և շեղումներ: Խոսքը վերաբերում է առաջին հերթին ստեղծագործությունների վերնագրերին և առանձին հատվածներին, որոնց անդրադարձ կատարեցինք վերևում: Սակայն սա բնավ չի նսեմացնում թարգմանիչների կատարած աշխատանքը, ովքեր կարողացել են հայ ընթերցողին լավագույնս ներկայացնել դազախ գրականության առանձին ստեղծագործություններ:

АРМЯНСКИЕ ПЕРЕВОДЫ ПРОИЗВЕДЕНИЙ МУХТАРА АУЭЗОВА

**Хачатрян Шушан
(Резюме)**

Материалом исследования послужили авторские работы Мухтара Ауэзова на казахском и армянском языках, для анализа которых нами был выбран сравнительный метод. К сожалению, все вышеназванные произведения, а также самый известный роман Мухтара Ауэзова “Абай” переводились на армянский язык с русского языка, то есть опосредованно, в результате чего в армянских переводах намечаются неточности, несоответствия оригиналу, иногда – буквальный перевод с русского. Однако для справедливости стоит подчеркнуть, что, несмотря на наличие определенных недостатков, армянские переводы (в частности, описание природы) были сделаны с высоким мастерством: сохранились характерные особенности стиля и языка оригинала, текст обогатился выражениями, свойственными армянскому языку.

**ARMENIAN TRANSLATIONS OF THE WORKS BY
MUKHTAR AUEZOV**

**Khachatryan Shushan
(Summary)**

This article analyzes the Armenian translation of the short stories from the book of “Karash-Karash Okhiasy” authored by Mukhtar Auezov. It must be noted that due to the so-called “brotherly literature” concept prominent during the Soviet era, the Armenian reader gets to be acquainted with not only Auezov’s, but other Kazakh authors’ works as well. The study is based on the author’s works in Kazakh and in Armenian, using a comparative method. Unfortunately, the Armenian versions of the short stories of “Karash-Karash Okhiasy”, which is the subject of this study, as well as the “Abay” novel, were translated from Russian, which has influenced the quality of the novel and the short stories. As a result, some discrepancies in the Armenian version are noticeable, such as literal translations or deviation from the original. However, it’s also worth highlighting, that along with the stated shortcomings, the Armenian translations are done masterfully, preserving the language and the specificity of the original, while adding expressions typical to the Armenian language.